Прогулянка єврейською

Уманню

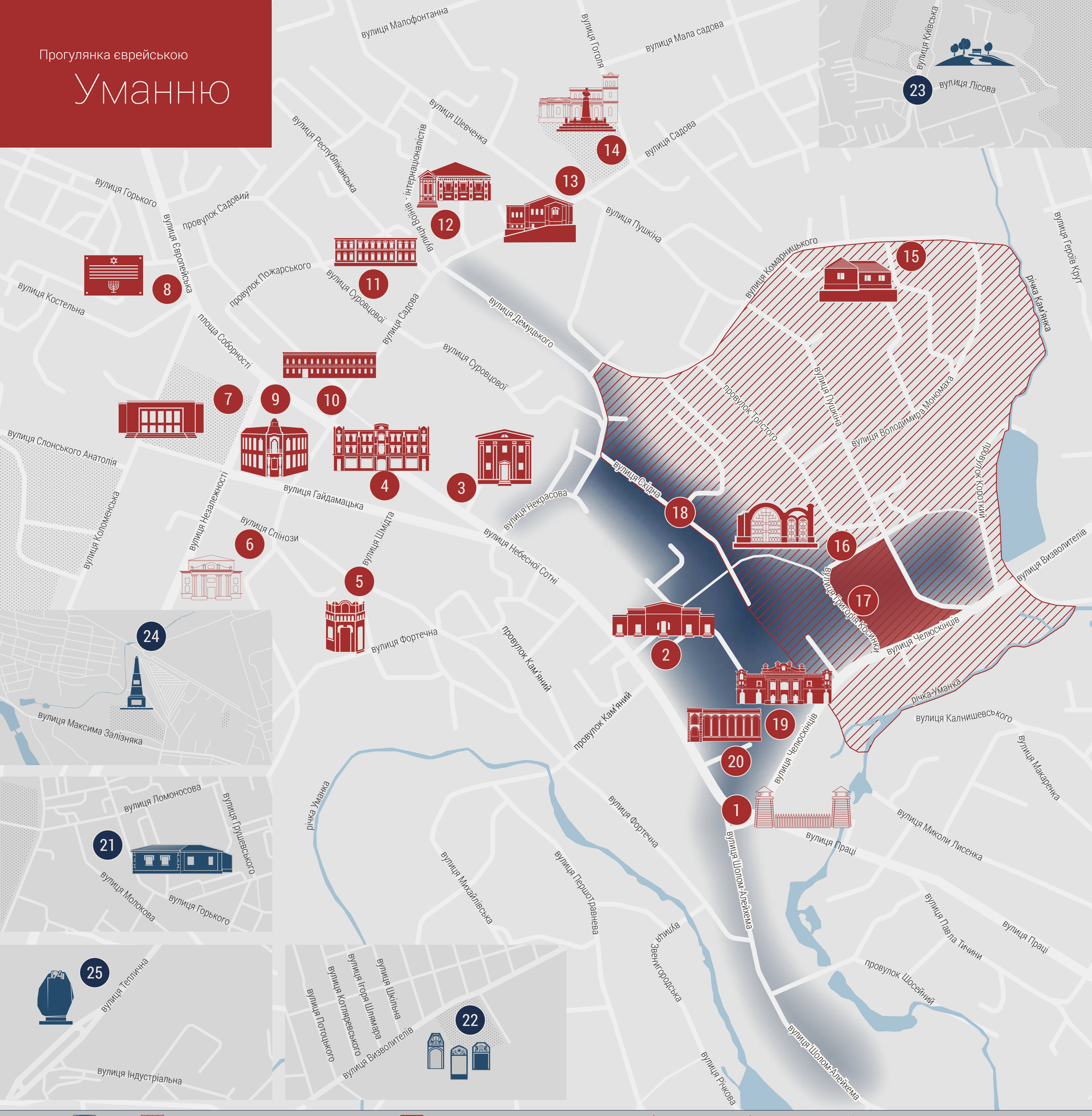

Легенда: — Гетто — Район паломництва – територія, більшість мешканців якої хасиди — Район паломництва – територія, на якій мешкають лише хасиди — Існуючі об'єкти — Неіснуючі об'єкти — Об'єкти не в пішій доступності — Опис на звороті

1 **Уманська фортеця** | заправка ОККО
вул. Шолом-Алейхема, 27

Уманську фортецю заснував шляхтич Валентій Калиновський на початку XVII ст. Серед інших мешканців міста в той час згадуються євреї, які отримували грамоти-привілеї на поселення.

2 **Старий ринок та Торгові ряди** >
вул. Небесної Сотні, 47

3 **Василіянський монастир** | ДІАЗ «Стара Умань»
вул. Небесної Сотні, 31

Василіянський монастир під час Коліївщини і захоплення Умані гайдамаками 1768р. став одним з центрів оборони міста. Із цією подією і місцем пов'язані значні жертви серед поляків, євреїв та уніатів. «Уманська різанина» стала однією з найдраматичніших подій у єврейській історичний пам'яті.

4 **Готель «Регіна»** | кінотеатр «Хроніка», тепер спалена і закинута будівля
вул. Небесної Сотні, 10

Перша світова війна і Лютнева революція в Росії дали поштовх подіям Української революції 1917–1921 рр. Умань стала місцем змагання різних національних проєктів, кожен з яких, зокрема і єврейський, мав власні ідеї, супротивників і союзників. 22 травня 1918 р. в Малому театрі готелю «Регіна» відбулось відкриття органу єврейського національного самоврядування, обраного відповідно до закону УНР про національно-персональну автономію. Єврейська національна рада засідала в міській думі.

5 **Наріжний будинок вулиць Шмідта і Спінози**
вул. Шмідта, 5

Це місце було частиною єврейської дільниці, яка сформувалася протягом XVIII–XIX ст. Її вулиці були основними торговельними артеріями міста. У 1820-х рр. в Умані мешкало 17 тис. євреїв, які становили 87% населення міста.

6 **Пустка на місці Центральної синагоги**
вул. Спінози, 6

На початку XX ст. пустку навпроти вулиці Спінози займала Центральна синагога, час побудови і локація якої досі є предметом для дискусій. Пустка на місці синагоги підкреслює відсутність маркування єврейської спадщини в просторі міста.

7 **Міський театр** | Міський будинок культури ім. Юрія Смолича >
вул. Незалежності, 2

8 **Палац піонерів** | адміністративна будівля
вул. Європейська, 1

Приміщення колишнього Палацу піонерів, підвал якого став місцем масового вбивства нацистами уманських євреїв у вересні 1941 р. У 2007 р. на фасаді будинку розміщено меморіальну таблицю.

9 **Готель «Ново-Європейський»** | адміністративна будівля
вул. Незалежності, 1/2

Один з перших готелів міста «Ново-Європейський» на межі XIX–XX ст. належав єврею Войку Файнштейну. У цей період євреї, серед інших власників традиційних гостинних дворів, обирають нову форму ведення справи. Поява подібного готелю в місті була свідченням змін в індустрії гостинності Умані в період модернізації.

10 **Комерційний банк** | адміністративна будівля
вул. Садова, 3

У 1894 р. в будинку відкрився один з перших в місті комерційних банків. Традиційна для представників єврейської громади сфера – фінанси – давала переваги в розвитку банківської справи і кар'єри в ній. Почесний громадянин Умані єврей Рахліс став першим керівником банку. Формування банківської системи в місті відкривало епоху динамічної модернізації в Умані.

11 **Єврейська світська школа** | школа № 8 >
вул. Суровцової, 3

12 **Музей-квартира Надії Суровцової**
вул. Воїнів-інтернаціоналістів, 6

Будинок-музей був помешканням Надії Суровцової після її повернення до Умані з ув'язнення в середині 1950-х рр. Спогади Суровцової про її уманське дитинство зберегли для нас фрагменти єврейського життя міста до революції 1917 р. Її життя в Умані дозволяє побачити інтелектуалів-євреїв після Другої світової війни, які серед інших були гостями її «Бабусиного салону».

13 **Талмуд-тора** | Уманська автошкола ТСОУ
вул. Шевченка, 1

Талмуд-тора, ймовірно, функціонувала у цьому будинку на початку XX ст. Це був початковий навчальний заклад, який представляв традиційну єврейську освіту і виконував функції соціального піклування громади про дітей-сиріт. Одним з вчителів школи був Юдель Кулик, батько письменника Івана Кулика.

14 **Неіснуючий будинок Фішмана** | сквер Черняховського
вул. Садова, 20–22

Будинок єврейського підприємця і мецената Натана Фішмана відомий і за рідкісним для початку XX ст. фото, і за спогадами Надії Суровцової. Будинок був зруйнований під час Другої світової війни, а в повоєнний час тут з'явилися сквер і пам'ятник радянському генералу Івану Черняховському. Утім, зникнення будівлі не затерло місця пам'яті, яке досі є для багатьох уманців «будинком Фішмана».

15 **Будинок Івана (Ізраїля) Кулика**
вул. Комарницького, 6

З 1959 по 2016 рр. вулиця, де стоїть цей будинок, мала ім'я єврея, радянського письменника Івана Кулика. Декомунізація 2015 р. стерла не лише назву вулиці, а й меморіальну дошку про письменника. Реабілітований і звеличений після смерті в 1950-ті рр., радянський літератор вдруге зник зі сторінок офіційної історії міста.

16 **Могила ребе Нахмана** >
вул. Григорія Косинки, 1

17 **Район паломництва хасидів** >
вул. Східна, Пушкіна, Комарницького, русло річок Кам'янка і Уманка

18 **Гетто**
вул. Східна, Григорія Косинки, Демуцького, Некрасова, Шолом-Алейхема >

19 **Старобазарна синагога** | недоступна на території заводу «Мегомметр»
вул. Небесної Сотні, 49

Про цю синагогу є дуже мало інформації. Оскільки будівля зведена з червоної цегли, можемо припустити, що вона побудована на зламі XIX–XX ст. на місці Старобазарної синагоги. Ймовірно, від попередньої синагоги залишилася і назва. У 1950-х рр. будівлю переобладнали для потреб заводу «Мегомметр». Зараз завод є приватною власністю і доступ до синагоги закритий. Очевидно, вона і далі використовується як цехове приміщення.

20 **Велика базарна (хоральна) синагога** | недоступна на території заводу «Мегомметр» >
вул. Небесної Сотні, 49

Локації не в пішій доступності

21 **Будинок Віри Боцманівської – «праведниці світу»**
вул. Горького, 39

У цьому будинку уманська вчителька протягом року переховувала сина своєї колеги Мирона Демба. За участь в ОУН після війни була засуджена. У 2018 р. отримала звання «Праведниці народів світу», яке ізраїльський Національний меморіал «Яд Вашем» надає тим, хто в часи Голокосту зміг врятувати бодай одну людину. Віра Боцманівська – одна з 14 уманців, котрих так відзначили.

22 **Новий єврейський цвинтар**
вул. Визволителів

Новий єврейський цвинтар відкрито у другій пол. XIX ст. Старого цвинтаря, що існував з XVII ст. і де були поховані жертви Коліївщини та ребе Нахман, не вистачало для зростаючого населення міста. У роки Другої світової війни та після неї обидва цвинтарі були знищені. Зараз цвинтар огороджено, на ньому зберігаються вцілілі надгробки-мацеви.

23 **Парк «Софіївка»** >
вул. Київська, 12а

24 **Сухий Яр**
біля вул. Максима Залізняка

8 жовтня 1941 р. в урочищі нацисти вбили до 6 тис. євреїв Умані, вцілілих після вересневої акції айнзацгрупи. У 1945 р. місце розстрілів було позначено обеліском з характерною радянською присвятою «мирним громадянам». У 1991 р. з ініціативи єврейської громади на пам'ятнику було змінено надпис, де вказувалось про єврейську приналежність жертв.

25 **Уманська яма та шталаг 349**
вул. Теплична

У серпні 1941 р. полонених солдатів Червоної армії помістили на території глиняного кар'єру, який самі бранці називали «Уманська яма». За нацистською документацією, тут розміщувався стаціонарний табір для військових – шталаг 349. Точну кількість жертв встановити важко, але уманські краєзнавці повідомляють про 4,5 тис. загиблих.

Карту підготували Центр міської історії та відділ культури Уманської міської ради в межах проекту «ReHERIT: спільна відповідальність за спільну спадщину» у 2019 році.

Розробка туристичного маршруту – Олена Андронатій. Розробка карти – Ірина Мацевко. Наукова консультація – Йоханан Петровський-Штерн. Тексти до карти – Артем Харченко, Алла Марченко. Мовна редакція – Оксана Панчишин. Дизайн – Оксана Нестеренко

«Ця карта створена за фінансового сприяння Європейського Союзу. Її зміст належить виключно партнерам проекту ReHERIT та не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу»

Відділ туризму Уманської міської ради
вул. Андрія Кизила, 3а, 2 поверх, каб. 5
тел.: +38 (04744) 3-09-39
http://umantravel.com.ua/